

JAKOB ŽUMER — ŽUPAN V GORJAH

BOŽO BENEDIK

Že bežno prelistavanje zgodovinskih zapiskov (ki jih je včasih že težko najti) nam pove, da so posamezni zanesenjaki veliko pripomogli k razvoju svojega kraja. Čeprav so bili po večini preprosti ljudje, so ponesli sloves svojega kraja daleč preko meja svoje dežele. Taka sta bila n.pr. Ivan Wester in Jakob Peternej z Bleda. Tak je bil tudi Jakob Žumer, po domače »Leskovec«, ki je od leta 1875 pa do leta 1902 županoval v vaseh pod Pokljuko. Njemu se ima gorenjski turizem zahvaliti za odkritje izredne turistične točke, svetovno znane soteske Vintgar, ki že skoraj sto let privablja številne domače in tuje občudovalce tega naravnega spomenika.

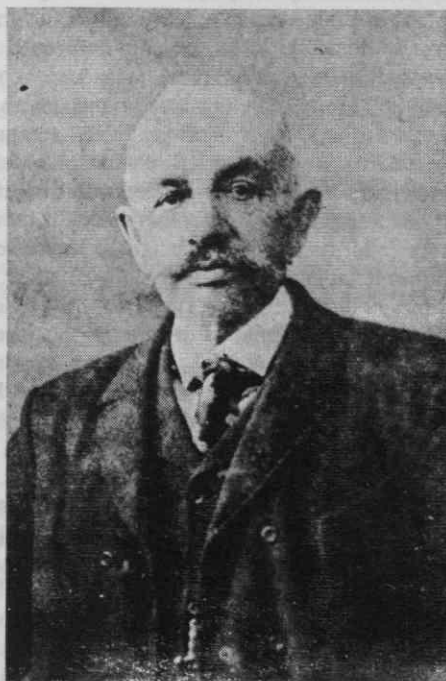
Do leta 1890 je bila soteska nedostopna, le na dveh mestih je bilo moč priti v bližino struge reke Radovne, nad slapom Šum pa so že okoli leta 1878 postavili most, ki je visel na železnih vrveh. Njegovo postavitve so financirali Olepševalno društvo na Bledu, predvsem pa nemško-avstrijska planinska društva. Sicer pa je soteska veliko pozornost vzbudila že okoli leta 1870, ko je bila katastrofalna povodenj. Voda reke Radovne je zalila njive pod vasjo Graben ter žago in mlin v Leskah. Ruvala je drevje, odnašala hlode in les ob rečnih bregovih, ozka struga skozi sotesko pa se je skoraj zamašila. Na pomoč so morali priti kanonirji iz Ljubljane, ki so s topovi razstreljevali leseno vodno pregrado. Potrebovali so kar dva dni, da so sotesko spet očistili. Zaslužna za odkritje soteske sta bila zlasti Jakob Žumer in Bert Lergertporer. Slednji je bil priznani kartograf in fotograf z Bleda, ki je bil poznan po Kranjski in tudi v Avstriji. Februarja 1891 je bil vodostaj Radovne izredno nizek, zato je Jakob Žumer skupaj z Bertom Lergertporerjem poskusil priti v sotesko. Iz Spodnjih Gorij sta se ob poti, ki pelje na Blejsko Dobravo, podala do Radovne. Ker je bilo obrežno skalovje poledenelo, reke nista uspela prečkati. Kljub temu pa je Lergertporerju uspelo napraviti nekaj posnetkov, kar je predstavljalo začetno propagandno dokumentacijo za odkrivanje soteske. Svoje vtise in opažanja sta razlagala doma in na Bledu. Takrat že turistični Bled je za Vintgar, ki naj bi povečal blejsko turistično ponudbo, pokazal precejšnje zanimanje.

Nadaljnje odkrivanje soteske je vodil gradbeni odbor, ki sta ga ustanovila Žumer in Lergertporer, načeloval pa mu je Žumer. Za nadaljnje delo je bilo potrebno zbrati kar precej denarja. Na pomoč so priskočili Kranjski deželni odbor, Kranjska hranilnica in Valtrini, lastnik današnjega hotela Toplice. Graditeljem je bil zelo naklonjen baron Jožef Schwegel z gradu Grimšče, ki je posredoval pri nabiralni akciji ljubljanskih ustanovah. Denar pa so zbirali tudi z organizacijo prireditev oziroma veselic. Inicijativo pri prireditvah je prevzela Zdraviliška komisija Bled. Pred Vintgarjem so postavili plesišče, s plakati so na prire-

ditev vabili domače in tuje goste. Povabili so vojaško godbo iz Ljubljane, ki so ji morali plačati le prevoz od Lesc do Vintgarja, žene turističnih delavcev pa so prostovoljno pobirale vstopnino, prodajale šopke in pijačo (manjkal ni niti šampanjec). Za konec pa so zvečer še zaplesali v hotelu Luisenbad (današnji hotel Toplice). Obračun ene od prireditev leta 1891 je pokazal kar dobrih 227 goldinarjev čistega dohodka. Denar so izročili gradbenemu odboru, ki je do polletja leta 1891, ko so začeli z odkrivanjem in urejanjem soteske, nabral kar 2.254 goldinarjev.

Delo v soteski je organiziral in vodil Jakob Žumer, ob strani pa mu je stal tesarski mojster Janez Zaločkar, »Kropar« iz Krnice. Delavci pa bili domačini.

Gradnja poti skozi sotesko je bila izredno zahtevna in nevarna. Postavili so okoli 530 m mostov in zato razstrelili veliko skalovja, da so lahko v skale zabijali železne kline in lesene tramove. Najtežje je bilo delo pri »Žumrovi galeriji«, ker v skalovju na desnem bregu reke ni bilo vdolbin, kamor bi mogli usidrati lesene tramove za most. Kot pripoveduje Ivan Godec v svojem opisovanju Vintgarja so najprej nameravali v reko postaviti lesen splav in lestev, ki bi jo naslonili na desni breg. Zaradi deroče vode so to misel kmalu opustili. Položili pa so lestev od levega na desni breg ter za skalo privezali vrv, s katero je bil privezan tudi delavec, ki je klesal vdolbine v skale na desnem bregu

Župan Jakob Žumer

reke. Kljub vsemu pa je delavec, predno je opravil svoje delo, nekajkrat padel v vodo. Kolikor je znano o gradnji poti skozi sotesko pri težkem in drznem delu ni prišlo do hujših nesreč ali smrtnih žrtev.

Gradnja je bila končana do srede leta 1893. šestindvajsetega avgusta je bila slavnostna otvoritev, ki jo je pripravil in vodil Žumer. Že med gradnjo je projekt zašel v dolgove, ki so jih uspeli poravnati šele po otvoritvi. Verjetno je, da je Žumer za gradnjo poti skozi sotesko namenil tudi precej svojega denarja, kar lako sklepamo iz dejstva, da je njegovo domače gospodarstvo močno hiral. Zabredel je tudi v dolgove. Po smrti je vse njegovo premoženje zasegla Hranilnica in posojilnica v Gorjah. Delo v soteski so po pisanju Janka Žirovnika, nadučitelja v Gorjah in blejskega rojaka, morali nadaljevati že leta 1895, ko so zima, plazovi in poplave podrlje večje število mostov. Vendar pa so že do leta 1896 vso škodo popravili in dokončali še vsa do tedaj nedokončana dela. Sicer pa so bile poškodbe mostov zaradi spreminjajočih se vremenskih razmer skozi vse obdobje po otvoritvi Vintgarja zelo številne.

Jakob Žumer se je zavedal pomena Vintgarja za turizem, zato je sam založil brošuro z naslovom »Vintgar — Slika iz Gorenjske Švice«. Besedilo je napisal Ivan Godec, knjižica pa je izšla leta 1899. Jakob Žumer je bil kar 41 let gorjanski občinski mož in kar 27 let župan, zato so mu podelili tudi častno občanstvo. To dokazuje, da je bil pri svojih občanah priljubljen ter spoštovan mož. Bil je pristaš Slovenske ljudske stranke in eden od stebrov njene politike v zgornjem koncu Gorenjske. Bil je aktiven član številnih društev in organizacij ter dejaven na vseh področjih tedanjega družbenega življenja. Že leta 1879 je v Gorjah ustanovil bralno društvo, leta 1884 pa so zgradili »Gorjanski dom«, ki so ga namenili dejavnosti tega društva. Odprli so ga zelo slovesno, slavnostni govornik je bil dr. Fran Šuklje. Tudi tu je imel Jakob Žumer velike zasluge, zlasti okoli gradnje. Le denar je priskrbel Janko Žirovnik, učitelj iz Gorij. Nabiral ga je po gorjanskih hišah. Gorjanci so radi podprli to akcijo, kar kaže na njihovo visoko nacionalno zavest.

Žumer je bil tudi načelnik gorjanske hranilnice in posojilnice in od leta 1892 član Slovenske matice. Posebno pa je bil delaven v okrajnem cestnem uradu v Radovljici in se zavzemal za deželne in občinske ceste. Slednje je celo načrtoval. Bil je član okrajnega šolskega sveta, za članstvo v podružnici slovenskega planinskega društva v Radovljici pa je navduševal svoje občane in skrbel tudi za redno pobiranje in plačevanje članarine.

Zadnje delo, ki ga je začel nekaj let pred svojo smrtjo, pa ga zaradi slabega zdravja ni uspel dokončati, je bilo načrtovanje obnove in povečanje župne cerkve. Žumer je bil poznan tudi v drugih krajih na Kranjskem pa tudi v Avstriji. Skupaj z blejskim županom Antonom Westrom je imenovan med udeleženci pogreba dr. Janeza Bleiweisa. Prejel je tudi dve odlikovanji; leta 1883 srebrni križec s krono za zasluge, leta 1906 pa zlati križec. Prvo odlikovanje je pre-

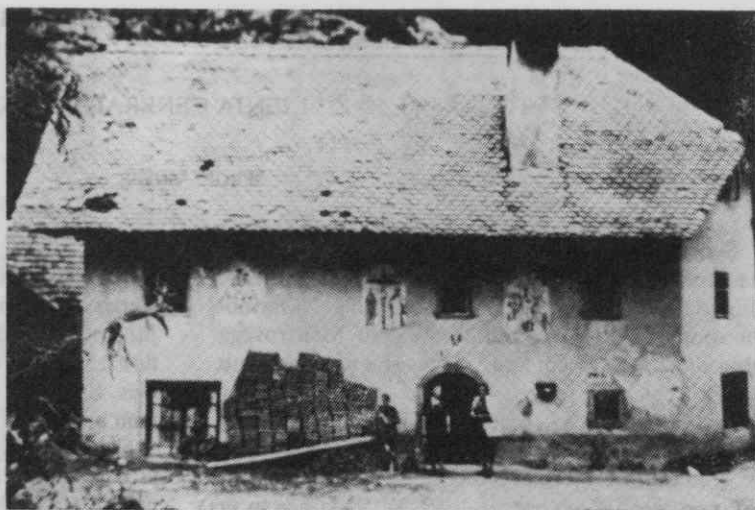
jel ob obisku cesarja Franca Jožefa na Kranjskem, drugo pa ob koncu del pri gradnji turske železnice, katere del je prečkal tudi gorjansko občino.

Žumer je svoje občane znal navduševati tudi za turizem, glavno turistično zanimivost kraja pa je predstavljala soteska Vintgar. Leta 1912, komaj leto dni po njegovi smrti, je Kranjska industrijska družba ob vходу v sotesko načrtovala zajezev Radovne, ker so nameravali postaviti elektrarno. Temu so nasprotovali turistično osveščeni domačini, saj bi zajezev reke preveč negativno vplivala na obisk domačih in tujih turistov v Vintgarju. Uspeli so in jezu niso gradili. Tehnični napredek se je moral umakniti pred turističnimi interesi. Nasprotovanje gradnji pa je kar za dvajset let zavrlo postavitve elektrarne.

Podjetnost Jakoba Žumra se je izražala tudi pri delu v domači hiši. V rojstni hiši v Leskah je bil mlin, poleg njega pa tudi žaga. Hiša je bila zgrajena leta 1706. Danes ne stoji več, tri freske, ki so jo krasile, pa so shranjene v Gorenjskem muzeju v Kranju. Bil je strokovnjak za umetno mizarstvo in leseno notranjo opremo hiš. Med drugim je izdelal tudi spovednice in klopi za farno cerkev na Bledu. Med njegovimi učenci, ki jih je učil mizarске obrti, je potrebno omeniti Janeza Ambrožiča-Šmona, ki je bil tudi gorski vodnik, kasneje pa se je odločil za duhovniški stan. Postal je celo škof v Kairu. Večkrat se je vračal domov. Lotil se je tudi pisanja »Zgodovinskih odlomkov gorjanske župnije«, v katerih je opisal vse Gorjane, ki so se posvetili duhovniškemu poklicu. Jakob Žumer je skrbel tudi za opekarno v »Cigovnici«, ki je bila postavljena ob vznožju ceste na Mežakljo ob potoku Rečica. Žgali so zlasti opeko za zidavo, zaposleni pa so bili pretežno sezonski delavci iz Italije. Opekarna je obratovala samo poleti.

V privatnem življenju je Jakob Žumer doživel precej grenkih trenutkov. Poročil se je dvakrat. Prvič z Margareto Dornik iz znane družine iz Podhoma. V najstih letih mu je rodila sedem otrok. Štirje so umrli že v nekaj dneh ali mesecih po rojstvu, preživeli pa so hči Terezija in sinova Jože in Andrej. Sin Andrej je kot 25-letni fant umrl v ljubljanski bolnišnici prav na dan, ko so v Gorjah pokopavali njegovega očeta. Po smrti prve žene se je Žumer leta 1897 ponovno poročil z vdovo Ano Rozman iz družine Jan-Repečnikove iz Gorij. Rodila mu je tri hčere: Marjeto, Ivano in Filipino, od katerih se je Ivana poročila Ažman in živela na Bledu, Filipina pa, poročena Pečar, v Ljubljani. Otroci so morali sorazmerno hitro zapustiti dom, saj je oče Jakob ostal skoraj brez premoženja. Po njegovi smrti je domače posestvo prevzela hči Terezija, ki ga je vodila do leta 1914. Po končani prvi svetovni vojni je na njegovem posestvu družina Golob iz Ljubljane ustanovila tovarno pohištva in lesno trgovino Vintgar, družbo z omejeno zavezo. Med sorodniki Jakoba je potrebno omeniti še brata Andreja Žumra, ki je bil profesor in cesarsko-kraljevi nadzornik v Kranju. Umril je leta 1902, bratu Jakobu pa je zapustil bogato knjižnico.

Jakob Žumer je umrl leta 1911, star 65 let. Bolehal

Žumrova hiša v Gorjah

je na srcu, zato je moral zadnja leta življenja opustiti svoja številna delovna prizadevanja. Bil je priljubljen, spoštovan ter poznan daleč naokoli. Pogreba se je udeležilo veliko število ljudi. Vodil ga je deželni poslanec, gorjanski župnik in Jakobov osebni prijatelj Ivan Piber ob sodelovanju velikega števila duhovnikov iz vseh delov Gorenjske. Na pogrebu so se zbrali tudi številni župani iz okoliških občin, številni predstavniki društev, kot častnega člana gorjanske občine in gorjanskega bralnega društva ter kot zavednega Slovenca pa so ga pri zadnjem slovesu počastili s pozdravom s slovensko zastavo. Poslovilni govor je imel poslanec Slovenske ljudske stranke Josip Pogačnik. S smrtjo Jakoba Žumra so Gorje in okoliški kraj izgubili vrlega Slovenca, iniciativnega moža, ki je svojemu rojstnemu kraju in Bledu zapustil urejeno sotesko Vintgar, najlepšo slovensko sotesko, v kateri se nahaja tudi nekaj deset različnih vrst rastlinstva.

Velike poplave, plazovi in zime so sotesko tudi kasneje še večkrat poškodovali. Zaradi njih so se podrli nekateri mostovi in galerije. Leta 1917 je deželni poslanec Ivan Piber uspel zagotoviti sredstva za obnovo soteske in njeno vzdrževanje. Naravne sile so veliko škode povzročile tudi letih 1920, 1923, 1924 in zlasti

1927. Tudi te poškodbe so domačini skupaj s turističnimi organizacijami in Kranjsko industrijsko družbo uspeli popraviti. Sotesko je močno prizadela tudi druga svetovna vojna, vendar jo je Turistično društvo Gorje leta 1946 skupaj z nekaterimi ljubljanskimi dobrotniki in Gozdnim gospodarstvom Bled povsem obnovilo. Mostove pa so docela posodobili z novo konstrukcijo v letih 1977—1979. Ob obletnicah otvoritve soteske leta 1973 in 1983 so v Vintgarju pripravili spominske slovesnosti, na katerih so se posebej spominjali Jakoba Žumra.

VIRI IN LITERATURA

»Slovenec«, 5. april 1911. — Kronika Osnovne šole Gorje, Osnovna šola bratov Žvan, Zgornje Gorje, 1888-1911. — Kronika Župnije Gorje 1882-1911, Župnijski urad Zgornje Gorje. — Zemljiška knjiga k.o. Podhom, Temeljno sodišče Kranj, enota Radovljica. — Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Gorenjsko Kranj, »Zdraviliška komisija«. — Jože Jan, pismo z dne 30. 8. 1983 (last Boža Benedika). — Ivan Godec, Vintgar, Ljubljana 1899. — Turistično društvo Gorje, 1893-1983, 90 let Soteske Vintgar, TD Gorje, leto 1983.

